

VIGILIA

2017 / 2

Liturgia és misztika

GREGORY COLLINS: A keresztény misztika liturgikus alapja
SZEILER ZSOLT: Pszeudo-Dionüsziosz hatása a skolasztikában
BAÁN ISTVÁN: Hitvalló Szent Maximosz a liturgiáról
OROVA CSABA: Liturgikus szempontok az ökumenikus párbeszédben

Győri László, Háy János, Jász Attila és Szálinger Balázs versei
HALMÁGYI MIKLÓS: Rónay György: A párdúc és a gödölye
Szlukovényi Katalin és Thierry Loisel prózája

Beszélgetés Bakos-Tóth Mártával, a bakonyszücsi
Daganatos Betegek Lelki Rehabilitációs Otthonának vezetőjével

LUKÁCS LÁSZLÓ: Ferenc pápa 80

81

LITURGIA ÉS MISZTIKA

GREGORY COLLINS:	A keresztény misztika liturgikus alapja (<i>Görföl Tibor fordítása</i>)	82
SZEILER ZSOLT:	Misztika és teológia. Dénes hatása a középkori skolasztikában	90
BAÁN ISTVÁN:	Az üdvösség titka a Szent Liturgiában. Elmélkedések – eszmélkedések – Hitvalló Szent Maximosz műveinek olvastán	98
OROVA CSABA:	Liturgikus szempontok az ökumenikus párbeszédben	105

SZÉP/ÍRÁS

JÁSZ ATTILA:	Utifény; Indulófény; Bármifény; Térfény; Félemlékfény (<i>versek</i>)	114
HÁY JÁNOS:	Úgy kelsz fel; Tüzet éget; Oda-vissza; Ősz (<i>versek</i>)	116
THIERRY LOISEL:	Őrember (<i>novella</i>) (<i>Barna Anett fordítása</i>)	119
SIMEK VALÉRIA:	Színt fest; Égi morzsák (<i>versek</i>)	125
GYŐRI LÁSZLÓ:	Édesanyám, gyújts világot; A hely íze (<i>versek</i>)	126
HALMÁGYI MIKLÓS:	Párducok és tulkok, bárányok és gödölyék. Heinrich Böll hatása Rónay György békéscsabai vonatkozású regényére (<i>tanulmány</i>)	128
SZÁLINGER BALÁZS:	Búberek (<i>vers</i>)	135
GULISIO TÍMEA:	Pillanat; Szögesdrót (<i>versek</i>)	136
SZLUKOVÉNYI KATALIN:	Megálló (<i>próza</i>)	137

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

BODNÁR DÁNIEL:	Bakos-Tóth Mártával	139
----------------	---------------------	-----

NAPJAINK

BAKOS GERGELY:	„Isten ajándékai és meghívása visszavonhatatlanok” (Róm 11,29). A zsidókkal való vallási kapcsolatokért felelős vatikáni bizottság új dokumentumáról	148
----------------	--	-----

KRITIKA

VISY BEATRIX:	A magányos sirály rítusai. Jász Attila: <i>el</i>	150
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Fabiny Tamás: <i>A kötényes Isten. Igehirdetések az irgalomról és a vigasztalásról</i>	152

SZEMLE

(részletes tartalom a hátsó borítón)	154
--------------------------------------	-----

HALMÁGYI MIKLÓS

Párducok és tulkok, bárányok és gödölyék

*Heinrich Böll hatása Rónay György
békéscsabai vonatkozású regényére*

1980-ban született. Történész, az SZTE BTK Középkori és Korai Újkori Magyar Történeti Tanszékének oktatója.

¹Rónay György:
A párduc és a gödölye.
Magvető, Budapest,
1978, 30. – Rónay regényének békéscsabai vonatkozásáról Bielek Gábor apátplébános úrtól halottam először. Ezúton is köszönöm az információt!

²Heinrich Böll: *Billard um halbzehn.* Kiepenheuer & Witsch, Köln – Berlin, 1961⁵ (első kiadás: 1959), 44–46, 65, 193; Heinrich Böll: *Biliárd fél tízkor.* (Ford. Doromby Károly.) Európa, Budapest, 1978, 57–60, 89, 267.

³Figyelemre méltó, hogy Böllnél valójában nem a negatívnak ábrázolt Nettlinger üti a labdát a szelíd Schrella arcába. Ők ketten egy csapatban játszanak, ám Nettlinger ismétellen odadobja a labdát az ellenfélnek, aki azután megdobja Schrellát. (Böll 1978, 57–

Rónay György *A párduc és a gödölye* című könyve önmagában is figyelemre méltó olvasmány zsarnokokról és szelídekről, bűnről, bűnbánatról és kiengesztelődésről. A regény jobb megértéséhez azonban hozzájárulhat, ha összehasonlítjuk Heinrich Böll *Biliárd fél tízkor* című munkájával. Rónay könyve számos vonásban hasonlít Böll regényéhez, bár lényeges mondanivalóban különbözik is tőle.

A magyar író regényének egyik pontján a főszereplő — Stoll Aurél — visszaemlékszik egy diákkori focimeccsre. Stoll, akit társai Párducnak szólítanak, a kapura tör. Mielőtt ellőné a labdát, megforgatja azt a *tehéntrágyában*, és látja maga előtt a kapuban álló szelíd srác — Kende Pepi — kétségbeesett arcát.¹ Amikor Rónay könyvét olvastam, ennél a résznél nem hagyott nyugodni a gondolat: nekem ez valahonnan ismerős... Hamarosan eszembe villant: igen, ez Heinrich Böll *Biliárd fél tízkor* című regényére emlékeztet. Ott a diákok metát játszanak, és a szelíd Schrella arcába ütik a métalabdát.²

Innentől már nem volt nehéz felgöngyölíteni a többi hasonlóságot. Mindkét regényben ott a szelídek és zsarnokok ellentéte. Böll regényében az erőszakosokat a tulok (*Büffel*) jelképezi. A szelídek közt van Schrella, a bárányok szektájának tagja és Hugo, aki hotel-boy a Prinz Heinrich szállodában, és akit az iskolában Istenbáránynak csúfoltak. Rónay könyvében a hatalmasok oldalát jeleníti meg a Stoll Aurél, a Párduc, a másikon áll a szelíd Kende Pál, akit Gödölyének csúfolnak a társai. Látjuk, mindkét könyvben ott szerepelnek az állatos csúfnevek, bár Rónaynál határozottabb a diákkori csúfnevek ellentéte. A mindkét regényben jelen levő labdajáték-jelenet az arcba repülő labdával tovább erősíti a két mű közötti párhuzamot.³

Mint láttuk, zsarnokok és szelídek ellentétét mindkét könyv az állatvilágból vett hasonlattal jeleníti meg. Böll regényében a tulokról (*Büffel*) és a bárányról olvashatunk, Rónaynál a címben is feltüntetett párducról és gödölyéről. Mindkét esetben bibliai képekkel van dolgunk. A bárány az Ószövetségben Izajás prófétánál is feltűnik, mint a szenvedő igaz megjelenítője: „*Mint a juh, amelyet leölni visznek, / vagy amint a bárány elnémul nyírója előtt, / ő sem nyitotta ki a száját*” (Iz 53,7). Szent János evangéliumában Keresztelő János nevezi Jézust Isten Báránynak (Jn 1,29). A Jelenések könyvében a Bárány az, aki fölnyitja a hét pecséttel lezárt könyvet, és a könyv több pontján is dicsőségesen jelenik meg.

60). Későbbi visszaemlékezésekben azonban már Nettlinger az, aki a labdát Schrella arcába vágja (Böll 1978, 89, 267).

A tulok (*Büffel*) ugyancsak megtalálható a Bibliában. A 22. zsoltárban, a szenvedő igaz ember imájában olvashatjuk: „*Hatalmas tulokok vesznek körül / Bászán bikái körülfognak*” (Zsolt 22[21],13). A német bibliafordításban ezen a helyen *Büffel* szó szerepel, tehát az a szó, amit Böll is használ a regényc eredeti szövegében. A Vulgata ebben a zsoltárban a *vituli* kifejezést használja (*vitulus* többes száma). Az aranyborjút pedig, amit Mózes távollétében a zsidók imádtak, ugyancsak a *vitulus* kifejezéssel jelöli a latin bibliafordítás. Megemlítendő még a tulokkal kapcsolatban a Jelenések könyvéből a szárazföldi vadállat, amelynek „*két szarva volt, mint a Báránynak, de úgy ordított, mint a sárkány*” (Jel 13,11). Böllnél visszatérő fordulat, hogy valaki evett a „*tulok szentségéből*” („*Sakrament des Büffels*”).

Rónay György regényének címe Izajás könyvét idézi föl, abból is a 11. fejezetet: „*S a párdúc együtt tanyázik a gödölyével*” (Iz 11,6).⁴ A szelíd Kende Pál megjelöli ezt a részt a Bibliájában. Úgy érzi, hogy ő — Gödölye — és Stoll — a Párdúc — együvé tartoznak. Érdeemes hozzátenni: a Kende Pál asztalán álló Szentírás a regény szerint „Második kötete volt egy háromkötetes bibliakiadásnak”.⁵ Itt arról a bibliakiadásról lehet szó, melyet a Szent István Társulat adott ki öt kötetben 1927 és 1935 között. Az Őszövétség három kötetben jelent meg, ebből a második kötet 1932-ben.⁶

⁴Székely Tibor:
A magyar bibliafordítások
történetéből 1500–1955.
2008, 41–44, 48.
[http://mek.oszk.hu/06300/
06352/06352.pdf](http://mek.oszk.hu/06300/06352/06352.pdf)

Böll és Rónay regényében egyaránt jelen van a katolikus vallás. Böll művében Fährmel, a fiatal építész naponta hallgat misét a kölni St-Severin templomban, ahogy később a fia is. Családos emberként nyugalomban tölti a szombat délutánt és rózsafüzért imádkozik. A rózsafüzér titkai közül és a miseszövegből egyaránt találunk idézetet Böll regényében. Ismételten felbukkan a következő idézet: „*telve az ő jobbuk adományokkal*”, utalva a megvesztegetés veszélyére. Ez a szöveg a Vulgata számozása szerinti 25. zsoltárból való. A II. Vatikáni zsinat előtt a szentmise szövegének is része volt („*dextera eorum repleta est muneribus*.” Ps. 25,10).⁷ Amikor Fährmel felesége gyermekük gyászmiséjén Krisztus nevét sóhajtja, Fährmelnek ez jut az eszébe: „*Soha nem mondtam ki a nevét, gondolni is alig mertem rá, mégis tudtam: az övé vagyok...*” Azon bűnök ellenére is, melyeket papok követtek el.⁸ További katolikus vonatkozás, hogy Fährmel fiatal építészként egy bencés apátság tervével nyeri el a szakmai hírnevet. A tervrajz szellemisége tetszik a fiatal apátnak. A szerzetesek hivatásukhoz méltatlan magatartása is megjelenik a regényben, amikor egy rendezvényen náci dalt énekelnek.⁹ További példa a katolikus vallás regénybeli jelenlétére Fährmel és Schrella osztálytársa, aki katolikus papként szolgál a háború utáni időben, és felettese egy nehezen megközelíthető kistelepülésre helyezte.

Rónay György regényében Kende Pál az, aki naponta vesz részt a misén. A gyűdi Máriát ábrázoló szentkép a könyvjelző a Bibliájában. Stoll bíró emlékeiben is megjelenik egy szentkép az őrangyalról, mely átvezeti a gyermeket a szakadék fölött, miután ép bőrrel kijut a vendéglőből az 56-os forradalom idején. Visszaemlékszik a hajdani jezsuita iskolára és idős szerzetestanárukra. Rónay regényében is jelen

⁷Sík Sándor – Schütz
Antal: Imádságoskönyv.
161.; A Szentmise.
[http://katolikus-honlap.
freeweb.hu/0710/
rmise.htm](http://katolikus-honlap.freeweb.hu/0710/rmise.htm)

⁸Böll 1978, 158.
(Böll 1961, 114.)

⁹Böll 1978, 243. Rónay
György: *Heinrich Böll*.
Vigilia 26 (1961)
9. sz. 521–534, 533.

¹⁰Lásd: Buda Attila:

Ki hát az, aki nem fél?

Rónay György:

A párdúc és a gödölye.

Vigilia, 68 (2003)

10. sz. 772–781, 778.

<http://vigilia.hu/node/Vigilia>

_2003_10_facsimile.pdf

¹¹Rónay 1978, 350.

van egy fontos katolikus épület: a főváros közelében levő, középkori óhádi (ócsai)¹⁰ templom. Óháton két különböző pap-személyiséget ismerünk meg. Az idősebb bizalmatlan az idegen látogatóval, mert korábban „Baja volt az állami hatóságokkal”.¹¹ A fiatal pap ellenben barátságos, kész volna magára venni a látogató lelki terheit. A szerzetesség méltatlan képviselője a regényben a polgármesternő, aki azelőtt apáca volt. Ő a gyenge jellem ijesztő példája: pártemberként felelőse lesz egy kirakatpernek, amely halálos ítélettel zárul.

A katolikus vallás mellett mindkét regényben jelen van a kislefekezet. Böll regényében kettővel is találkozunk, mindkettő a bárány alakjához kapcsolódik. Az egyik közösség ellenálló mozgalom a nemzetiszocializmus idején. Ennek a tagja Schrella. Csatlakozik hozzájuk Robert Fährmel is, az építész fia, aki a többieket fegyveres ellenállásra biztatja, és aki tettekkészségét tekintve „nem bárány, hanem pásztor”. Kis vallási közösséghez tartozik Edith is. Ő az a lány, akinek Robert-től gyereke születik, majd Robert feleségül is veszi a lányt. Edith akkor hal meg, amikor az angolok Kölnnt bombázzák. Böll regényének másik kisközössége már a háború utáni időben működik. A Bárány alakja köré szerveződnek, de a szekta üzleti alapon működik, vezetőnője pedig hiteltelen életet él. Rónay regényében a kisközösség egy adventista ember által van jelen. Teljesen pozitív figura. Alázatos. Inkább vállalja a munkaszolgálatot, mint hogy fegyvert fogjon. Az 56-os forradalom idején két ízben is szót emel a bíró védelmében. Végül az adventistát öli meg a tömegben egy ismeretlen fegyveres.

Az erőszakos rendszer, a diktatúra Böll regényében a náciizmusban ölt formát. A náci közé tartozik a fiatal Nettlinger, aki a békés Schrellát bántja. Schrella védelmezőjét, Fährmelt is megveri, bár később szabadon ereszti őt. Nettlinger a háború után politikai karriert fut be, és ugyanolyan őszinte demokrata, mint ahogy azelőtt őszinte náci lehetett. A német regény aránylag széles időszávot fog át. A tényleges cselekményidő mindössze egy nap: 1958. szeptember 6. A különböző szereplők visszaemlékezései, gondolatai révén, az emlékek mozaikdarabkáiból azonban összeáll a Fährmel család története az első világháború előtti időtől az elbeszélés jelenéig, 1958-ig. Fährmel, a Kölnben letelepedő fiatal építész még az első világháború előtt fölépít egy bencés apátságot. Fia — a középső Fährmel — a második háború idején lerombolja azt. Az ő fia, a legifjabb Fährmel lesz az, aki a háború után az újjáépítést vezeti. Fährmelék történetén keresztül Németország történetének megismeréséhez juthatunk közelebb.

Rónay regényének hasonló a felépítése. A cselekmény ideje 1967 ősze. Visszaemlékezések révén Stoll ifjúkorától — a két világháború közti időtől — 1967-ig gondolhatjuk át a magyar történelmet. A központi esemény a Rákosi-korszakba visz minket. Stoll bíró akkor parancsot kapott a Főnöktől (Rákosi), hogy halálos ítéletet mondjon ki egy koncepciós perben, B. kezdőbetűjű településen (Békéscsabán). A bírót kínozza a lelkiismeret-furdalás, belebetegszik. Egy fiatal történész-újságíró lesz segítségére az események feldolgozásában.

Amíg azonban Böllnél sok szereplő visszaemlékezéséből áll össze a múlt képe, addig Rónay könyve nagyrészt a bíró emlékeiből áll. Több esetben egy-egy látvány vagy hang hozza felszínre ezeket az emlékeket. A bíró emlékein kívül még két elbeszélést olvashatunk a b.-i eseményekről. Az egyik pletykászerű, ezt a doktor özvegye veti papírra. A másik adatokra, tényekre szorítkozó, ezt egy jogtanácsos írta meg. Az adatszerű elbeszélés azonban nem elégséges. Stoll, ahogy a b-i jogtanácsos beszámolóját olvassa, újra és újra megszakítja az olvasást, és emlékezik. Kiderül, hogy az adatszerű elbeszélés sem minden esetben pontos. De ami még fontosabb: az adatszerű elbeszélés részvétlen. Nem mutatja meg a bűn elkövetőinek lelki világát, a polgármesternő lelkiismeret-furdalását és a bíró félelmét. Az idős, beteg Stoll szeretné föltární a „párducok lélektanát”. „Ahhoz, hogy a potenciális zsarnok reális zsarnokká fejlődjék, a társadalomnak is alá kell játszania.”¹² Elvben mindenki zsarnok. „Holott a zsarnokból talán nem is lesz zsarnok, ha a társadalom, vagy annak egy jelentős része alá nem játszik.”¹³

¹²Rónay 1978, 329.

¹³Rónay 1978, 267.

Ahogy Böll regénye nem korlátozódik kizárólag a hitleri időkre, úgy Rónay könyve sem csak a Rákosi-rendszerről szól. Megjelenik benne az azt megelőző időszak: a Horthy-rendszer, a háború és a zsidóüldözés. Szarka Mátét, a szegény adventistát még a háború előtt gyanúsítják meg ártatlanul, és a főszolgabíró — Dombay Árpád — beleszól Stoll bíró dolgába, amikor ő az ügyet vizsgálja. Stoll nemcsak az igazságérzettől hajtva menti föl az ártatlant, hanem azért is, hogy borsot törjön az ügybe beleszóló főszolgabíró orra alá. A háború többször is fölremlik a bíró emlékeiben: egy-egy hang hozza belőle felszínre a háborús idők emlékét. A zsidóüldözés is fontos helyet kap a regényben: Kende Pál, a derék vasúti forgalmista zsidó lányt vesz feleségül. Az üldözés idején hiába kér segítséget volt iskolatársától, Stoll bírótól, a bíró nem mer neki segíteni, hisz ahhoz Dombay Árpádhoz kellene fordulnia. Kende feleségét és kislányukat végül elviszik a csendőrök. Stoll a Rajk-per egy mellékperében is ítélezett: tizenkét évet adott az ártatlan Tordas Aronnak. A bíró szemszögén keresztül átélhetjük az 56-os forradalmat is. Az „új főtítkár” idején Stollt mellőzik, és az idős bíró egy Balaton melletti házban, mintegy száműzésbe küldve viaskodik az emlékeivel.¹⁴

Böll és Rónay regényét egyaránt jellemzik a beépített idézetek. Böll idéz a Bibliából, a rózsafüzér titkai közül, Hölderlintől, de háborús dalból, náci indulóból is. Idézetei megismétlődnek. Ugyanaz a szövegbetét újra és újra feltűnik különböző helyzetekben. Az új szöveggörnyezet új tartalommal tölti meg a korábban már megismert a szöveget, de megmarad a korábbi szövegösszefüggés emléke is. Egy példa: A háború után, a bombázásokat követően az angol parancsnok bocsánatot kér Fährmel építészettől. Nem a halottakért, akik közt ott van Fährmel menyee is, hanem amiért bombázták a Honorius templomot, és „elpusztították a tizenkettedik századból származó szoborcsoporthat, mely a Golgotát ábrázolta”. A bocsánat fordulata

¹⁴Rónay 1978;
Lásd Tüskés Tibor:
Rónay György: *A Párduc és a Gödölye*. Vigilia, 53 (1988) 4. sz. 281–286.
http://vigilia.hu/node/Vigilia_1988_04_facsimile.pdf;
Buda 2003; Lengyel Balázs: *Rónay György végső regénye*. Vigilia, 62 (1997) 11. sz. 859–865.
http://vigilia.hu/node/Vigilia_1997_11_facsimile.pdf

¹⁵Böll 1978, 251, 257,
342, 350. (Böll 1961,
181, 185, 249, 255.)

— *Sorry* — később is visszatér a regényben. A háború utáni idő felidézésénél német fiatalokról olvassuk, hogy ha a házi mulatságban „valakinek a lábára lépnek, vagy feldöntenek egy borospoharat, nem azt mondják, hogy »Bocsásson meg, kérem«, nem is azt, hogy »Pardon«, hanem azt, hogy »Sorry«”.¹⁵ A „Sorry” előbb a torz értékítéletet tükrözi, majd egy olyan fiatalságot jellemző, mely már kezdi elveszteni önazonosságát.

Az ismétlődés egyébként a főszereplők — az öreg és a középső Fährmel — mindennapi programjára is igaz: naponta ugyanazt a cselekvéssort élik végig. Ennek része a reggeli misehallgatás. A középső Fährmel délelőttönként fél tíztől rendszeresen biliárdozik, és mesél a pincérfiúnak a háborús időkről. Figyelembe véve a regény katolikus jellegzetességeit, a misét, a rózsafüzért, az ismétlésekre építő repetitív elbeszélői módszer eszünkbe juttathatja az ugyancsak ismétlésre épülő katolikus imádságokat: a rózsafüzért és a litániát.

¹⁶Rónay 1978, 59.

¹⁷Rónay 1978, 204, 240.

A beépített idézetek, ismétlődő gondolatok Rónay regényében is jelen vannak. Stollnak a Főnöknél tett látogatása során egy angol regényben olvasott gondolat jut az eszébe. A narrátor utal rá, hogy az idézet nem föltétlenül pontos: „Valahogy így hangzott, mindenestre ez volt a lényege: »Amíg csak az üldözöttek rettegnek, addig még mindig van remény. De ha már az üldöző is fél, akkor mindennek vége.«”¹⁶ Stoll időnként nem tudja pontosan, vajon gondolatai nem idézetek-e valahonnan, és ha igen, honnan is idéz.¹⁷

¹⁸Rónay 1978, 204.

A forradalom idején, amikor a vendéglőben hallgatja, ahogy a másik helyiségben levők órála beszélnek, prózaversszerű szöveg jut az eszébe: „Amikor az őzgidák megfutamítják a jaguárt, gondolta gúnyosan, hidegen, és maga sem tudta, honnét jut ez eszébe, honnét idézi, s egyáltalán idézi-e valahonnét. Amikor, folytatta, a verebek lefosztják a keselyű tollát, amikor a borjak megtapossák a medvét, amikor a gödölyék lenyesik a párduc karmait.”¹⁸ A betétszövegben újra találkozunk Izajás próféta idézett versének képeivel — párduc, gödölye, medve —, de másképp vannak összerakva, mint a Bibliában: itt nem a kibékülésről olvasunk, hanem a gyengék győzelméről az erős felett.

¹⁹Rónay 1978, 304, 306.

²⁰Rónay 1978, 328.

²¹Például Rónay 1978,
30, 134, 148, 336–338,
355–356.

²²Rónay 1978, 267, 329.

Visszatérő betétszöveg Rónaynál Könyves Kálmán boszorkányokról — pontosabban strigákról — való törvénye: *De strigis, quae non sunt, nulla mentio fiat*¹⁹ és az *ad usum Delphini* fordulat,²⁰ bár ezek az ismétlések nem hatják át a regényt, csak rövid távon belül ismétlődnek. Olvashatunk azonban olyan visszatérő fordulatokat is, melyek valóban áthatják a regényt. Ilyenek a tenger gyümölcseiről való, vissza-visszatérő gondolatok, és a tehéntrágyában megforgatott, elrúgott labda fordulata is.²¹ Szűcs fejtegetését a zsarnokság lélektanáról később Stoll is fölidézi magában.²² Nemcsak a gondolatok ismétlődnek, hanem a hasonló jellemek is. Kende Pál, Moldi Péter, Szarka Máté és a b.-i jogász hasonlítanak egymásra, a bíróban így a velük kapcsolatos emlékek is összemosódnak. Az adventistát Evangelistának nevezik, és Máté a neve. Az öreg bíró számára kérdéssé válik,

hogy a békéről szóló gondolat melyik Mátétól és melyik Evangelistától való. Mindez rámutat a gondolatok, személyek és események közti mélyebb összefüggésekre. A neveket említve érdemes rámutatni, hogy Kende és Moldi, akiket a bíró magában összemos, a Pál és Péter nevet viselik: újabb példa tehát az összetartozásra.

Vegyük most elő újra Böll regényét! A német írónál emlékeztetése a megdöbbenő, némileg tiszteletlen kijelentések — mondhatnánk, szellemességek, jópofaságok —, melyek továbbgondolkodásra, helyenként vitára készítik az olvasót. A szállodaportás így elmélkedik: „minden tisztességes ember volt egyszer kommunista”. „...katolikus is voltam. Nem megy ki a mosásban.” „Vannak dolgok, amiket nem tesz meg az ember.”²³ A kommunizmusra vonatkozó állítás igen problematikus. Az anyagelvű felfogás természetesen nem feltétele a tisztességnek. Az erőszak alkalmazása ugyancsak nem. A szegények, „megalázottak és megszorítottak”²⁴ iránti részvét, a vagyonközpontúság elutasítása azonban már közel esik a keresztény gondolkodáshoz.

Rövid szellemes fordulatokkal Rónay regényében is találkozunk, bár olyan problematikussal nem, mint Böllnél: „Kifújhatjuk az életünkben azt, akivel összetartozunk?”²⁵ „Bizonyos koron felül már csak a saját hullájára kezd hasonlítani az ember.”²⁶

Az eddigiek során inkább hasonlóságokra mutattam rá a két regény között. Különbségekről inkább a felépítés, a stílus dolgában volt szó. A két könyv mondanivalójában azonban fontos különbséget találunk. Böll regényében a megbékélni, kiengesztelődni nem tudás — *nicht versöhnt* — gondolata hangsúlyozódik. Ezt emeli ki a regény alapján készült film címe is: *Nicht versöhnt. Gewalt hilft dort, wo Gewalt herrscht*. Böll regényében Robert Fähmel fegyveres ellenállásra buzdítja a bárányokat. Az elbeszélő meg is jegyzi, hogy bárányhoz nem éppen illő beszédet mondott. Később, amikor Robert belép a német hadseregbe, lerombolja az apja által fölépített bencés apátságot. Ezzel mintegy megbünteti azokat, akik eltűrték, kiszolgálták a diktatórikus rendszert. A könyv végén a társadalom által szellemileg betegnek tartott nagymama férjének, az öreg Fähmelnek a születésnapján meglő egy magas rangú politikust, akiben az unokája gyilkosát látja.²⁷

Rónay regénye ezzel szemben a kiengesztelődést hirdeti. Az adventista '56-ban fölemeli szavát a lincshangulattal szemben. Kende Pál nem haragszik Stoll Aurélla. Úgy érzi, valahogy összetartozik vele. Az idős Stollról gondoskodó állambiztonsági megnyugtatta a tépelődő bírót: ő és a házvezetőnője egyaránt tudják, hogy nem értett egyet az ítélettel, amelyet meghozott.

Fontos rámutatni arra, hogy Stoll megtudja: korábban két másik bírónak is följánlották a koncepciók perben való ítélezést, de azok visszautasították.²⁸ A regény részvétet ébreszt ugyan a bűnbánóval szemben, de nem vallja, hogy a diktatúra kiszolgálójának ne lett volna más választása. Böll könyve saját korának szellemiségét is

²³Böll 1978, 37–38, 46, 51. (Böll 1961, 30: „Ob der mal Kommunist war? ... jeder anständige Mensch ist das mal gewesen”; 35, 38.)

²⁴Rónay György: *Heinrich Böll. Vigilia 26* (1961) 9. sz. 521–534, 524. (Az idézet Dosztojevszkij egyik regényének címe.)

²⁵Rónay 1978, 153.

²⁶Rónay 1978, 243.

²⁷Böll 1978, 79; 240, 245; 379. (Böll 1961, 59; 172, 176; 276–277.)

²⁸Rónay 1978, 255. Erre Lengyel Balázs is rámutat: Lengyel 1997, 864.

kritizálja. Rónay regényében a saját kor kritikáját nem érzem, a magyar regény az egyén felelősségére figyelmeztet.

A különböző bibliai képek a két regény különböző mondanivalóját hivatottak érzékeltetni. Böll regényében Bárány és Tulok, a jó és a rossz nem engesztelődhetnek ki egymással. Ki kell azonban mondani a kritikát: a bűn, a Gonosz elutasításával nem lehet egyenlő az emberek gyűlölete, emberek elutasítása.

Másképp áll a helyzet Rónay regényével. Itt a párdúc és gödölye olyan ellentétet érzékeltet, amit a józan értelem nem tud föloldani, de Istennek ez is lehetséges. A végső időkben megvalósulhat közöttük az egység. Kende a bibliai idézet kapcsán fölhívja Stoll figyelmét a következő sorra: „*parányi gyermek terelheti őket*”. A gyermek említése a regény adott pontján vonatkozhat Kende meggyilkolt kislányára, de a szöveg érzékelteti, hogy itt a Megváltóról, Krisztusról van szó. Rónay könyve tehát a kiengesztelődést, a megbékélést hirdeti.

A számos hasonlóságból arra gondolhatunk, hogy Rónay utánozta Heinrich Böll regényét. A mondanivalóban rejlő különbség figyelembevételével azonban úgy érzem: Rónay talán tudatosan akart olyan regényt írni, mely sok szempontból hasonlít a német regényhez, de lényeges mondanivalójában különbözik tőle.

Fontos hozzátenni: Rónay esszéit is írt Böll művészetéről, benne fontos helyet kap a *Biliárd*-regény.²⁹ A német író munkásságát, szellemiségét alaposan ismerő Rónayra más Böll-művek is hatással lehettek. Maga is fordított Böll-műveket, bár a *Biliárd*-ot nem ő, hanem Doromby Károly ültette át magyar nyelvre. Rónay és Doromby mindketten meghatározó személyiségek voltak a Vigilia folyóiratnál.

Még néhány szó Rónay könyvének tulajdonneveiről és békéscsabai vonatkozásáról. A valós településneveket Rónay vagy megváltoztatja, vagy körülírja, vagy csak a kezdőbetűiket adja meg. Buda Attila is rámutatott arra, hogy Óhát alatt Ócsa értendő, K. pedig Kecskemét. A tó egyértelműen a Balaton.³⁰ A koncepciók per ítéletének színhelyét sem írja ki a szerző, csak a kezdőbetűt: „a b.-i akasztás”. Kiderül azonban, hogy B. megyeszékhely, Gy. pedig a régi megyeszékhely.³¹ Ez alapján egyértelmű, hogy B. Békéscsaba, Békés megye új székhelye, Gy. pedig Gyula, a vármegye régi székhelye. Akik Békéscsaba történetét jobban ismerik, további megfeleléseket is találnak. Olvashatunk a regényben a békéscsabai első világháborús emlékmű sorsáról. A polgármesternő ledöntötte az obeliszket, később azonban újra fölállították.³² Ugyancsak Békéscsabára utal a konzervgyár említése („konzervkombinát”).³³ A Rónay könyvében levő B. azonban nem esik egybe minden tekintetben Békéscsabával. Az első világháborús emlékoszlopot az 56-os forradalom idején ugyan valóban kiásták, utóbb helyreállítva föl is állították,³⁴ de ezt aligha nézhették sokan a városháza lépcsőjéről: a városháza bejárata előtt nincs magasított lépcsősor, és az emlékmű sem a városháza bejárata előtt áll. Arról sincs tudomásom, hogy a

²⁹Rónay György: *Heinrich Böll. Vigilia*, 26 (1961) 9. sz. 521–534. http://vigilia.hu/node/Vigilia_1961_09_facsimile.pdf

³⁰Buda 2003, 778.

³¹Rónay 1978, 300.

³²Rónay 1978, 81, 300; Az obeliszk három darabban került elő, 1956. októberben, így azonnal nem lehetett fölállítani. Később azonban helyreállították és fölállították. Lásd Várkonyi Adrienn: *A békéscsabai 101-es emlékmű felállítása krónikája, a források alapján*. Bárka, 2015/4. <http://www.barkaonline.hu/kritika/4898-a-bekescsabai-101-es-emlekm-felallitasanak-kronikaja>

³³Rónay 1978, 82.

³⁴Rónay 1978, 81–82; Várkonyi 2015.

polgármesternő korábban apáca lett volna. A valós elemek közé tehát vegyülnek a regényben képzeletszülte elemek is, vagy még inkább: a szerző különböző valóságdarabokból állíthatta össze a maga regényvilágát.

A koncepció per és a kivégzés azonban valóban megtörtént Békéscsabán. 1950-ben július 15-én végezték ki Molnár Sándor köröstarcsai parasztembert a békéscsabai városháza udvarán. A regény Köröstarcsa helyett *Tarcsád* nevű települést említ, és *Borbás Sándorra* változtatja a történelmi Molnár Sándor nevét. Az áldozat dédunokája — Hajdú Mária — szakdolgozati témájaként választotta a történetet. Molnár Sándor emlékére 2002-ben táblát avattak a békéscsabai városháza udvarán, a körfolyosó egyik oszlopán, Köröstarcsán pedig kopjafát állítottak föl az emlékére.³⁵

Rónay György regénye szépirodalmi emléket állít a szomorú eseménynek. A felépítését tekintve sokban hasonlít Böll könyvére, de a német regénnyel szemben a kiengesztelődést hirdeti. A könyvet olvasva a történelmi és helytörténeti vonatkozásokon túl eltöprenghetünk a zsarnokság működése, a szelídek és a zsarnokok elmentése, a félelem, valamint a bűnbánat és a kiengesztelődés fölött.

³⁵Ványai Fehér József:
*Eltársak, máma
kulákokat akasztunk!*
Magyar Irodalmi Lap,
[http://www.irodalmilag.net/
?q=cikk/elvtarsak-mama-
kulakot-akasztunk-22-7](http://www.irodalmilag.net/?q=cikk/elvtarsak-mamakulakot-akasztunk-22-7)

SZÁLINGER BALÁZS

Bűberek

*Amíg állt a falu, semmi se volt. Na és ma
A töltés déli felén napozik egy aránylag új legenda.*

*Hogy érdektelen évek száradnak ott vagy néhány
Jobbágyi szemfenékre égett kép talán —
Napfelkelte, születés-temetés, török kontyok, meg aztán
Ahogy a tisztartó urak kikocsikáznak a gőzgépek korának
Hajnalán —, mindegy, a múlt megértő:
Egy kihalt falunál sosem lehet izgalmasabb az élő.*

*Mítosz és vándor egymást nyalogatják, a homályosabb helyek
Kitöltődnek saját színvilágú történelemmel, végül ráun
A vándor a múltra, és kérdés nélkül továbbáll.*

*Pedig van még néhány sejthető kiszögellés,
S a falunév se bonyolult: a vízenyős föld fölött
Tényleg egymásban gomolyog az írthatatlan,
Nehéz köd és a bánat.*

*A fű, a fák, a madarak, a megakasztott patak
Már az új népre várnak.*

1

SOMMAIRE

Liturgie et mystique

- GREGORY COLLINS: Le fondement liturgique de la mystique chrétienne
 ZSOLT SZEILER: L'influence du Pseudo-Denys l'Aréopagite sur la scolastique
 ISTVÁN BAÁN: Maxime le Confesseur sur la liturgie
 CSABA OROVA: Points de vue liturgiques dans le dialogue œcuménique
 ■ Poèmes de László Győri, János Háty, Attila Jász et Balázs Szálínger
 MIKLÓS HALMÁGYI: H. Böll et le roman *La Panthère et le chevreau* de György Rónay
 ■ Prose de Katalin Szlukovényi et Thierry Loisel
 ■ Entretien avec la psychologue Márta Bakos-Tóth

INHALT

Liturgie und Mystik

- GREGORY COLLINS: Liturgische Grundlagen der christlichen Mystik
 ZSOLT SZEILER: Der Einfluss des Pseudo-Dionysius Areopagita auf die Scholastik
 ISTVÁN BAÁN: Maximus Confessor über die Liturgie
 CSABA OROVA: Liturgische Aspekte im ökumenischen Dialog
 ■ Gedichte von László Győri, János Háty, Attila Jász und Balázs Szálínger
 MIKLÓS HALMÁGYI: H. Böll und der Roman *Der Panther und das Böcklein* von György Rónay
 ■ Prosa von Katalin Szlukovényi und Thierry Loisel
 ■ Gespräch mit der Psychologin Márta Bakos-Tóth

CONTENTS

Liturgy and Mysticism

- GREGORY COLLINS: Liturgical Foundations of Christian Mysticism
 ZSOLT SZEILER: The Influence of Pseudo-Dionysius the Areopagite on Scholasticism
 ISTVÁN BAÁN: Maximus Confessor about Liturgy
 CSABA OROVA: Liturgical Aspects in the Ecumenical Dialogue
 ■ Poems by László Győri, János Háty, Attila Jász and Balázs Szálínger
 MIKLÓS HALMÁGYI: H. Böll and the Novel *The Panther and the Goat* by György Rónay
 ■ Prose by Katalin Szlukovényi and Thierry Loisel
 ■ Interview with Psychologist Márta Bakos-Tóth

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomdai munkák: Séd Nyomda Kft., Ügyvezető igazgató: Katona Szilvia

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekszámla száma: OTP V. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000,- Ft, fél évre 3.000,- Ft, negyed évre 1.500,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000,- Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA.

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Alapítvány
a Közjóért

Nemzeti
Együttműködési
Alap